NOVARA
CONSULTING GROUP

This document was translated from English by machine and may contain mistakes. The English original is at https://www.novaracg.com/2026/06/14/issue-004-the-adaptation-burden-why-accessibility-still-requires-people-to-adapt-to-systems/.

BEŞİNCİ PARAMETRE: Sayı 004: Uyum Yükü Erişilebilirlik Neden Hâlâ İnsanların Sistemlere Uyum Sağlamasını Gerektiriyor

Heather Grizzle · June 14, 2026

Accessibility still asks people to adapt to systems. Why AI accessibility tools need a governance layer, not another tool. The Fifth Parameter, Issue 004.

İçindekiler

1. Tekrar Eden Müzakere
2. Sofistikasyon Paradoksu
3. Başka Bir Araç Değil, Bir Yönetişim Katmanı
4. Yönetişim Soruları
5. İki Yol

Erişilebilirlik sektörü, yokluğu ölçmekte dikkat çekici derecede başarılı hâle geldi. Altyazı doğruluğunu sayısallaştırabiliyor, konuşma tanıma hata oranlarını hesaplayabiliyor, web sitelerini uyumluluk ihlalleri açısından denetleyebiliyor ve engellerin nerede kaldığını kataloglayan giderek daha sofistike gösterge panelleri üretebiliyoruz. Yine de çağdaş erişilebilirlik pratiğinin merkezinde tuhaf bir asimetri var. Sistemler içindeki kusurları ölçmekte uzmanlaştık, ama sistemlerin kullanması beklenen insanlar etrafında tasarlanıp tasarlanmadığını ölçmekte kıyasla hâlâ yetersiziz. Erişilebilirlik hâlâ çoğu zaman, başlangıçta yerleştirilen yönlendirici bir ilke olarak değil, olaydan sonra uygulanan düzeltici bir önlem olarak tasarlanıyor.

Bu ayrım önemlidir, çünkü yapay zekâ destekli erişilebilirlik teknolojilerinin yeni nesli sıklıkla ilerlemenin kanıtı olarak sunulmaktadır. Neredeyse her hafta yeni araçlar

ortaya çıkıyor: otomatik altyazılar, konuşmadan metne sistemler, metinden konuşmaya uygulamalar, sentetik sesler, işaret dili avatarları ve makine çeviri platformları. Bunlar bir arada, engellerin yalnızca teknik yenilik yoluyla azaltılabileceği bir geleceğe işaret ediyor. Yine de bu iyimserliğin altında daha temel bir soru yatıyor. Bireyler neden hâlâ kurumlara kendilerini uyarlama yükünü taşımaya devam ediyor? Erişilebilirlik neden hâlâ büyük ölçüde insanların sistemlerde yol bulmasına yardımcı olmak etrafında örgütleniyor, etkileşim başladığı andan itibaren sistemlerin insanları tanıyıp onlara uyum sağlamasını gerektirmek yerine?

Tekrar Eden Müzakere

Mevcut erişilebilirlik modeli, tekrar eden bir müzakereyi varsayar. Sağır bir birey tercüman talep etmek zorundadır. SağırKör bir birey iletişim ihtiyaçlarını açıklamak zorundadır. Alternatif formatlara ihtiyaç duyan bir kişi, kurumlar, okullar, sağlık hizmeti sağlayıcıları, işverenler ve dijital platformlar arasında kendini defalarca tanıtmak zorundadır. Her etkileşim, açıklama, izah ve uyum sağlama ile başlar. Teknoloji bu süreç içindeki bazı sürtünmeleri azaltabilir, ancak bu tür müzakereleri gerekli kılan temel mimariyi nadiren sorgular. Yük bireyde kalır. Sistem değişmeden kalır.

Sofistikasyon Paradoksu

Bu düzenlemeden ortaya çıkan şey bir paradokstur. Erişilebilirlik teknolojileri ne kadar sofistike hâle gelirse, onları gerekli kılan yapısal koşulları gözden kaçırmak o kadar kolaylaşır. Yapay zekâ çevirebilir, deşifre edebilir, özetleyebilir ve üretebilir. Yine de bu yetenekler, nedenlerden çok belirtilere hitap eder. Anında altyazı üreten bir sistem, yine de kullanıcıların kendileri düşünülmeden tasarlanmış bir ortama girmek zorunda olduğunu varsayar. Bir işaret dili avatarı bilgiyi daha etkili bir şekilde iletebilir, ancak işaret dili erişiminin orijinal tasarım sürecinde neden yer almadığı sorusuna cevap vermez. Teknik yetenek, kurumsal sorumluluğu gölgeleyebilir.

Başka Bir Araç Değil, Bir Yönetişim Katmanı

Bu durum, erişilebilirlikteki bir sonraki büyük gelişmenin hiç de başka bir araç olmayabileceği olasılığını gündeme getiriyor.

Teknik yetenek, kurumsal sorumluluğu gölgeleyebilir.

Bunun yerine, bireysel teknolojilerin altında işleyen yeni bir yönetişim katmanı olabilir. Tercihlerin etkileşim gerçekleşmeden önce tanındığı bir iletişim altyapısı hayal edin. Bir vatandaşın tercih ettiği dil, iletişim modalitesi, erişilebilirlik gereksinimleri ve uyum ihtiyaçları, tekrar tekrar açıklama gerektirmez. Bireyler erişim talep etmek yerine, otomatik ve uygun şekilde uyum sağlayabilen sistemlerle karşılaşırlar. Erişilebilirlik artık bir istisna süreci olarak işlemeyi bırakır ve bunun yerine ortamın kendisinin bir özelliği hâline gelir.

Yönetişim Soruları

Böyle bir vizyon genellikle teknolojik bir zorluk olarak çerçevelenir. Gerçekte bu, öncelikle bir yönetişim zorluğudur. Merkezi sorular mühendislik yeteneğiyle ilgili değildir. Bunlar; gözetim, hesap verebilirlik ve güvenle ilgilidir. İletişim tercih verilerini kim muhafaza eder? Standartları kim belirler? Doğruluğu kim doğrular? Kurumlar arası birlikte çalışabilirliği kim sağlar? Bir sistem bir kişinin ihtiyaçlarını tanımakta başarısız olduğunda sorumluluk kime aittir? En önemlisi, bu tür altyapıların, erişilebilirlik verilerini parasallaştırmaya çalışan satıcıların değil, vatandaşların çıkarlarına hizmet etmesini kim sağlar?

Hükümetler, üniversiteler, sağlık sistemleri ve özel kuruluşlar yapay zekâ aracılı erişilebilirlik hizmetlerini benimsemeyi hızlandırdıkça bu sorular özellikle acil hâle geliyor. Tartışmalar sıklıkla bu sistemlerin neler yapabileceğine odaklanıyor. Bunların nasıl yönetilmesi gerektiğine çok daha az dikkat ayrılıyor. Erişilebilirlik tarihsel olarak bir uyumluluk meselesi olarak ele alındı. Yapay zekâ bunu bir kamu gözetimi meselesine dönüştürüyor. Tedarik, denetim, şeffaflık, hesap verebilirlik ve risk yönetimiyle ilgili kararlar, erişilebilirlik teknolojilerinin toplulukları güçlendirip güçlendirmediğini ya da yalnızca yeni bağımlılık biçimleri yaratıp yaratmadığını giderek daha fazla belirliyor.

İki Yol

Dolayısıyla erişilebilirlik topluluğu bir seçimle karşı karşıyadır. Bir yol, engelleri belirleme ve insanların bunlarda yol bulmasına yardımcı olmak için giderek daha sofistike araçlar geliştirme şeklindeki tanıdık döngüyü sürdürür. Diğeri ise daha iddialı bir soru sorar: insan çeşitliliğine varsayılan olarak uyum sağlayan kurumlar inşa etmek ne anlama gelirdi? İlk yol teknolojiktir. İkincisi ise siyasi, kurumsal ve etiktir. Bireyler ile sistemler arasındaki sorumluluk dağılımıyla ilgilidir.

KISACASI, SEÇİM

İlk yol teknolojiktir. İkincisi ise politik, kurumsal ve etiktir. Bireyler ile sistemler arasındaki sorumluluk dağılımıyla ilgilidir.

Belki de erişilebilirliğin geleceği daha iyi avatarlarla, daha doğru transkripsiyon motorlarıyla ya da daha hızlı çeviri modelleriyle tanımlanmayacak. Belki de daha az görünür ama nihayetinde daha önemli bir şeyle tanımlanacak: uyumu, vatandaşlara yüklenen bir yük olarak değil, kurumların bir yükümlülüğü hâline getiren yönetişim çerçevelerinin ortaya çıkışıyla. Önümüzdeki on yılın en önemli erişilebilirlik yeniliği başka bir araç olmayabilir. Bu, insanların artık hiç uyum sağlanması için talep etmek zorunda kalmaması gerektiği kararı olabilir.

TİPS

Know something about a sign language AI system that the public should know? Send it to tips@novaracg.com. Every tip is read by me and kept confidential. If you work in the UK, writing to us is not by itself a protected disclosure under the Public Interest Disclosure Act 1998, so before you share employer information, check your options with Protect (protect-advice.org.uk), the free whistleblowing advice line.

SUPPORT NCG

NCG does this work without vendor money, so our findings stay ours. If it has been useful to you, you can support NCG's independent work here. NCG is a for-profit company, not a charity. Contributions are not tax-deductible and buy no service or influence.

Nasıl alıntılanır

Grizzle, H. M. (2026, June 14). BEŞİNCİ PARAMETRE: Sayı 004: Uyum Yükü Erişilebilirlik Neden Hâlâ İnsanların Sistemlere Uyum Sağlamasını Gerektiriyor. Novara Consulting Group. https://www.novaracg.com/tr/2026/06/14/issue-004-the-adaptation-burden-why-accessibility-still-requires-people-to-adapt-to-systems/